

JOLANTA BLICHARZ

ORCID: 0000-0002-4581-8629

Uniwersytet Wrocławski

PREKARIAT JAKO NOWE ŹRÓDŁO NIERÓWNOŚCI W NEOLIBERALIZMIE — KILKA REFLEKSJI

Abstrakt: Prekariat jest globalnym zjawiskiem, które pojawiło się wraz z globalizacją gospodarki światowej i realizacją idei neoliberalizmu mającej na celu uczynienie rynku pracy jeszcze bardziej elastycznym. Neoliberalny program polityczny i gospodarczy sprawił, że wielu ludzi stało się ekonomicznie niepewnymi i zmarginalizowanymi, uwalniając jednocześnie mechanizmy ekonomiczne sprzyjające rozwojowi procesu „prekaryzacji społeczeństwa”.

Słowa kluczowe: prekariat, neoliberalizm, nierówność społeczna, rynek globalny, rynek kapitałowy

WSTĘP

Zakres problematyki sformułowanej w tytule niniejszego artykułu obejmuje dwie podstawowe kwestie. Pierwsza dotyczy istoty prekaryzmu jako źródła nierówności społecznych. Druga związana jest z przyjęciem założenia, że procesy globalizacji, którym towarzyszy rozwój doktryny neoliberalizmu, przyczyniły się do „prekaryzacji społeczeństwa”.

„Prekariat” jest terminem coraz częściej używanym zarówno w debatach publicznych, jak i dyskusjach naukowych. W piśmiennictwie socjologicznym przyjmuje się, że jest on synonimem niepewności i braku poczucia bezpieczeństwa¹. Funkcjonuje „na rynku pracy w warunkach niepewnej, z reguły niski płatnej (ale nie zawsze) i nieobjętej systemem świadczeń socjalnych pracy”².

¹ K. Zamorska, *Obecność problemu prekariatu i prekaryzacji pracy w polityce społecznej*, „Athenaeum” 62, 2019, nr 2, s. 34. Jak stwierdza Renata Tomaszewska-Lipiec: „W związku z zachodzącymi dynamicznie przeobrażeniami na znaczeniu zyskują elastyczne formy zatrudnienia i organizacji pracy, obejmujące sposoby jej wykonywania odbiegające od tradycyjnego modelu pracy najemnej. Główną ich właściwością jest — zgodnie z nazwą — »elastyczność« czasu i miejsca pracy, stosunku pracy, relacji pracownika z pracodawcą, wynagrodzenia i zakresu pracy” — R. Tomaszewska-Lipiec, *Prekarna praca jako produkt współczesnej cywilizacji*, „Przegląd Pedagogiczny” 2014, nr 2, s. 41.

² G. Krzyminiewska, *Prekariat nowym interesariuszem ekonomii społecznej*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 41, 2015, nr 2, s. 35.

Prekariat stanowi ryzyko stale obecne w wielu krajach, których systemy ekonomiczne oparto na neoliberalnej strategii akcentującej potrzebę podnoszenia innowacyjności i konkurencyjności gospodarek³. Do rozwoju nie tylko europejskiego, lecz także globalnego prekariatu przyczyniło się wiele czynników, zwłaszcza uelastycznienie rynku pracy, które doprowadziło do odejścia od modelu w miarę stabilnego zatrudniania pracowników.

Katarzyna Zamorska słusznie twierdzi, iż „prekariat we wszelkich jego odmianach to problem systemowy, wygenerowany przez rynek, ale i państwo. To państwo kreuje prawo, nawet jeśli czyni to pod dyktando rynku”⁴. W warunkach neoliberalizmu, tworzącego sprzyjające warunki prekariatu, każdy może stać się prekariuszem. Właśnie dlatego istnieje pilna potrzeba dopracowania przez kraje Unii Europejskiej strategii przeciwdziałania czy choćby powstrzymania procesu „prekaryzacji społeczeństwa”.

1. PREKARIAT JAKO ŹRÓDŁO NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNYCH

Termin „prekariat” został po raz pierwszy użyty przez francuskich socjologów w latach osiemdziesiątych XX wieku w celu scharakteryzowania pracowników tymczasowych i sezonowych⁵. Chociaż pojęcie prekariatu w różnych krajach gospodarki rynkowej jest odmiennie rozumiane i definiowane, autorzy zgodnie stwierdzają, że odnosi się ono do kategorii ludzi pozbawionych zasad bezpieczeństwa społecznego, w szczególności bezpieczeństwa na rynku pracy i bezpieczeństwa zatrudnienia⁶, wykonywane zaś przez nich prace, jako niepewne (prekarne), są bezpośrednią konsekwencją elastyczności płac, zatrudnienia i umiejętności⁷.

Niewątpliwie prekariat jest globalnym zjawiskiem, które pojawiło się wraz z globalizacją gospodarki światowej i realizacją idei neoliberalizmu mającej na celu uczynienie rynku pracy jeszcze bardziej elastycznym. Ubocznymi skutkami polityki zatrudnienia w kontekście potrzeby zwiększenia elastyczności rynku pracy było między innymi systematyczne zwiększanie się poczucia braku zabezpieczeń

³ Por. A. Niewiadomska, *Prekariat na polskim rynku pracy. Próba identyfikacji zjawiska*, „Gospodarka w Teorii i Praktyce” 2017, nr 2 (947), s. 58–59.

⁴ K. Zamorska, *Obecność problemu prekariatu...*, s. 43.

⁵ G. Standing, *Prekariat. Nowa niebezpieczna klasa*, przeł. P. Kaczmarek, M. Karolak, s. 11, <https://www.praktykateoretyczna.pl/artykuly/prekariat-nowa-niebezpieczna-klasa/> (dostęp: 8.03.2022). W literaturze przyjmuje się, że status pracy tymczasowej należy do rdzenia prekariatu; zob. M. Księżyk, *Podstawowe źródła prekaryzacji społeczeństwa we współczesnych krajach gospodarki rynkowej*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 47, 2016, nr 3, s. 176.

⁶ A. Patulski, B. Godlewska-Bujok, *Prekariat — następny etap rozwoju czy raczej przejaw przemocy instytucjonalnej*, „Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej” 24, 2017, nr 2, s. 166.

⁷ R. Tomaszewska-Lipiec, *Prekarna praca...*, s. 40.

stwa ekonomicznego wśród pracowników, a także wzrost nierówności płacowych w sektorze przedsiębiorstw⁸.

Należy zaznaczyć, iż sama elastyczność rynku pracy miała wiele wymiarów. Dotyczyła przede wszystkim: elastyczności płac (przyspieszone dostosowywanie się do zmian w popycie, prowadzące przede wszystkim do obniżania wynagrodzeń), elastyczności zatrudnienia (w praktyce oznaczało to możliwość zmiany poziomu zatrudnienia, szczególnie ograniczanie go, co powodowało zmniejszenie bezpieczeństwa zatrudnienia i ochrony pracy)⁹, elastyczności miejsc pracy (opcja, która pozwala pracownikom wykonywać pracę w siedzibie firmy, ale w różnych miejscach)¹⁰, a także elastyczności umiejętności, która implikowała możliwość dopasowywania umiejętności pracowników do zajmowanych stanowisk¹¹.

Jak słusznie stwierdza Guy Standing, prekariuszami powinno się określać ludzi pozbawionych siedmiu rodzajów bezpieczeństwa związanego z pracą. Należą do nich:

1. brak bezpieczeństwa na rynku pracy (brak miejsc pracy, które umożliwiają podjęcie i świadczenie pracy lub brak wsparcia w przypadku bezrobocia)¹²;
2. brak bezpieczeństwa zatrudnienia (brak ochrony przed arbitralnymi zwolnieniami pracowników przez pracodawców)¹³;
3. brak bezpieczeństwa miejsca pracy wskutek nagłej i częstej zmiany miejsca jej świadczenia i rodzaju wykonywanej pracy oraz brak możliwości awansu społecznego pod względem statusu i dochodu¹⁴;
4. brak bezpieczeństwa pracy (na przykład brak zabezpieczenia społecznego na wypadek chorób i wypadków, nierespektowanie przepisów BHP)¹⁵;
5. brak bezpieczeństwa reprodukcji umiejętności, to jest możliwości użyskania umiejętności przez praktyki czy szkolenia zawodowe w celu podnoszenia umiejętności¹⁶;
6. brak bezpieczeństwa dochodu (brak gwarancji stałego dochodu)¹⁷;

⁸ Por. M. Rewizorski, *Poza neoliberalną wizję globalizacji: narodziny i rozprzestrzenianie się prekariatu w Europie*, <https://geopolityka.net/poza-neoliberalna-wizje-globalizacji/> (dostęp: 8.03.2022).

⁹ G. Standing, *Prekariat...*, s. 7.

¹⁰ R. Tomaszewska-Lipiec, *Prekarna praca...*, s. 42.

¹¹ G. Standing, *Prekariat...*, s. 7.

¹² D. Sepczyńska, *Praca i obywatelstwo w koncepcji prekariatu Guya Standinga*, [w:] *Etyka o współczesności. Współczesność w etyce*, red. D. Sepczyńska, M. Jawor, A. Stroński, Olsztyn 2016, s. 190.

¹³ M. Księżyk, *Podstawowe źródła prekaryzacji...*, s. 176.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ D. Sepczyńska, *Praca i obywatelstwo...*, s. 190 n.

¹⁶ Por. M. Księżyk, *Podstawowe źródła prekaryzacji...*, s. 176.

¹⁷ Chodzi o niezapewnienie adekwatnego stałego dochodu, chronionego przez mechanizmy płacy minimalnej, indeksacji płac, powszechnego zabezpieczenia społecznego, progresywnego opodatkowania mającego zredukować nierówności i uzupełnić niskie dochody; zob. *ibidem*.

7. brak bezpieczeństwa reprezentacji, to jest nieposiadanie kolektywnego głosu na rynku pracy, na przykład dzięki niezależnym związkom zawodowym, a także nieposiadanie prawa do strajku¹⁸.

Trzeba też zaznaczyć, że prekarianizm dotyczy nie tylko osób słabiej wykształconych, ale często także ludzi z wyższym wykształceniem. Obejmuje ponadto osoby w wieku przedemerytalnym¹⁹. W pewnym sensie prekariat to nowe zjawisko masowe, które według ekonomistów wymaga pilnej uwagi, aby móc rozwiązać potencjalne kryzysy nadchodzących dziesięcioleci. Nie jest to już tylko kwestia potrzeb ekonomicznych jednostek, lecz zagadnienie niezwykle złożone, która będzie się wiązało z niemożnością zagwarantowania minimum społecznego.

Obecnie prekariat jako klasa składa się z milionów ludzi w każdym rozwiniętym kraju uprzemysłowionym, a także we wschodzących gospodarkach rynkowych. W ciągu ostatnich 40 lat globalizacja, neoliberalna ekonomia dążąca do elastycznych rynków pracy, elektroniczna rewolucja technologiczna, a przede wszystkim kapitalizm rentierów stworzyły globalną strukturę społeczną, w której prekariat stał się nową klasą masową²⁰. Szeregi prekariatu zasilają przede wszystkim zatrudnieni w krajach określanych gospodarkami wschodzącymi i dysponującymi olbrzymimi zasobami taniej siły roboczej (na przykład Chiny, Indie)²¹, ale też obywatele nowych krajów UE, które dokonały prorynkowej transformacji gospodarek (dotyczy to młodych, wykształconych Polaków wyjeżdżających za pracę głównie do Wielkiej Brytanii, Irlandii czy Niemiec)²².

Szczególnie istotna jest przy tym kwestia różnego rozumienia terminu „prekariusz” w poszczególnych państwach europejskich. Na przykład w Niemczech prekariuszami są pracownicy tymczasowi i bezrobotni, niemający nadziei na społeczną integrację²³. Z kolei we Włoszech używa się słowa *precariato*, które wykracza poza określenie słabo wynagradzanych osób wykonujących pracę dorywczą i obejmuje aspekt niepewnej egzystencji jako ich codzienności²⁴. Natomiast w Japonii prekariuszami są po prostu biedni pracujący²⁵.

¹⁸ *Ibidem*, s. 176.

¹⁹ Z. Domański, *Prekariat a bezpieczeństwo społeczne*, „Journal of Modern Science” 30, 2016, nr 3, s. 338.

²⁰ Guy Standing wyróżnia we współczesnej strukturze społecznej siedem odrębnych klas: elity, salariat, technicy, profesjonaliści, klasa pracująca/pracownicy fizyczni, prekariat, bezrobotni, niezatrudniani/nieprzystosowani społecznie; zob. K. Cymbramowicz, *Prekariat — nowe zjawisko na rynku pracy w Polsce*, „Etyka w Życiu Gospodarczym” 19, 2016, nr 2, s. 20.

²¹ M. Książek, *Podstawowe źródła prekaryzacji...*, s. 177.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ M. Rewizorski, *Poza neoliberalną wizję...*; zob. też M. Giełda, *Prekarność a ubóstwo*, [w:] *Ubóstwo w Polsce*, red. J. Blicharz, L. Klat-Wertelecka, E. Rutkowska-Tomaszewska, Wrocław 2013, s. 20.

²⁵ M. Książek, *Podstawowe źródła prekaryzacji...*, s. 177.

Można powiedzieć, iż globalny prekariat już jest faktem i występuje w wielu krajach, choć z różnym natężeniem²⁶. Jak wskazuje się w literaturze, zjawisko to dotyczy kruchej i niepewnej egzystencji, na jaką skazana jest spora część światowej populacji, również w krajach kapitalistycznego rdzenia²⁷. Kwestia niepewności zatrudnienia wynika z szeregu decyzji politycznych, gospodarczych i społecznych, których głównym zamysłem było zagwarantowanie elastyczności rynku pracy w celu spełnienia standardów konkurencji międzynarodowej. Jednocześnie zjawisko prekariatu tworzy nowe nierówności społeczne, których skutki dotyczą zarówno środowiska zawodowego (brak zawodowej tożsamości, a także szanse rozwoju osiąganego przez pracę i styl życia)²⁸, jak i sytuacji ekonomicznej (niski poziom dochodów niepozwalający na zaspokojenie wszystkich potrzeb).

Podzielając opinię, że prekariat jest „dzieckiem neoliberalnej globalizacji”, należałoby jeszcze wskazać znaczącą rolę doktryny neoliberalnej w postępującym procesie „prekaryzacji społeczeństwa”.

2. WPŁYW DOKTRYNY NEOLIBERALIZMU NA PROCES „PREKARYZACJI SPOŁECZEŃSTWA”

We współczesnych opracowaniach neoliberalizmu jest on traktowany jako korporacjonizm, globalizacja, neokonserwatyzm czy libertarianizm (radykałna wersja neoliberalizmu)²⁹. Równocześnie przyjmuje się, iż neoliberalizm jest ideologią globalnego kapitału i ekonomii wolnorynkowej³⁰. Kluczowym założeniem tej ideologii jest

uznanie, że wolny rynek i wolna przedsiębiorczość to podstawowy warunek realizacji praw jednostki, rola państwa zaś powinna być jak najmniejsza i w zasadzie powinna być ograniczona do zagwarantowania prawa własności i realizacji innych działań na rzecz utrzymania wolnego rynku³¹.

Dodatkowo trzeba wyjaśnić, iż kryteriami neoliberalnego ładu są między innymi:

nienaruszalność własności prywatnej, która stanowi podstawową i preferowaną formę własności; minimalizacja roli państwa w gospodarce i relacjach społecznych; swoboda działalności gospodar-

²⁶ Zob. J. Auleytnier, *Prekariat jako źródło nowych nierówności*, [w:] *Prekaryjna praca kwestią społeczną?*, red. J. Mazur, Kraków 2018, s. 27.

²⁷ Zob. J. Sowa, *Prekariat — proletariat epoki globalizacji*, [w:] *Robotnicy opuszczają miejsca pracy*, red. J. Sokołowska, przeł. Ł. Biskupski, J. Krawczyk, M. Ratajczak, Łódź 2010, s. 106–107.

²⁸ M. Księżyk, *Podstawowe źródła prekaryzacji...*, s. 177.

²⁹ Zob. E. Potulicka, *Teoretyczne podstawy neoliberalizmu a jego praktyka*, „Przegląd Pedagogiczny” 2011, nr 1, s. 234.

³⁰ D.A. Michałowska, *Neoliberalizm i jego (nie)etyczne implikacje edukacyjne*, Poznań 2013, s. 17.

³¹ *Ibidem*.

czej; przedkładanie podmiotowości poszczególnych obywateli kosztem podmiotowości instytucji wspólnotowych, w tym przede wszystkim państwa, a także akceptacja spontanicznego kształtowania się relacji społecznych, nieobjętych dozorem państwa ani nierealizowanych pod jego egidą³².

Można z tej perspektywy zaryzykować twierdzenie, że logika neoliberalna stosuje metody zarządzania specyficzne dla prywatnej przedsiębiorczości, modyfikując przede wszystkim gospodarczą i polityczną rolę państwa w sektorze publicznym, pozostawiając miejsce na prywatyzację, gospodarkę opartą na wiedzy i reprodukcję nierówności. Innymi słowy, neoliberalizm wyraża się między innymi we wzroście „prywatnych” interwencji w sferę publiczną w imię promowania wolności jednostki, gospodarki rynkowej i zbiorowej efektywności³³.

W koncepcji neoliberalnej jednostka ludzka nie jest jednak traktowana jak żywy człowiek ulegający emocjom, tylko jak racjonalny, modelowy „typ idealny”, to jest *homo oeconomicus*³⁴. Neoliberalizm, zwłaszcza w swojej współczesnej formie, przekazuje utylitarną wizję człowieka, który jest przedsiębiorcą zarządzającym swoim życiem³⁵. Nakaz autonomii wymaga przy tym od każdej jednostki niezależności od innych. Jest to podmiot ekonomiczny, prywatny właściciel dóbr, które stara się utrzymać i powiększyć. Jednocześnie wszystkie prawa człowieka mogą być postrzegane jako prawa własności, wywodzące się z jednego fundamentalnego prawa do samoposiadania³⁶.

Z uznawaniem, a nawet gloryfikacją własności prywatnej oraz jej nienaruszalności łączy się wolność, która jest uznawana za praktyczną realizację podstawowej dla tej ideologii wartości³⁷. Przy tym wolność jednostki jest w neoliberalizmie pojmowana w sposób skrajnie indywidualistyczny. Jak podkreśla się w literaturze, „w neoliberalizmie wolność ekonomiczna, wolność jako prawo posiadania

³² A. Stoński, *Uwagi o źródłach krytyki neoliberalizmu*, „Humanistyka i Przyrodoznawstwo” 17, 2011, s. 231. Jak wskazuje się w literaturze, podstawowe założenia doktryny libertarianizmu brzmią: „1. Stały wzrost gospodarczy, mierzony za pomocą produktu narodowego brutto (PNB), przyczynia się do rozwoju ludzkości. 2. Wolny rynek, nieskrępowany ingerencją państwa, prowadzi generalnie do najbardziej efektywnego i społecznie optymalnego rozdziału zasobów. 3. Globalizacja gospodarcza, realizowana przez usuwanie barier utrudniających swobodny przepływ towarów i środków finansowych na świecie, pobudza konkurencję, zwiększa efektywność gospodarowania, tworzy nowe miejsca pracy, obniża ceny detaliczne, zwiększa wybór towarów, wspomaga wzrost gospodarczy i jest w zasadzie korzystna dla prawie wszystkich. 4. Prywatyzacja, dzięki której zadania i zasoby państwa trafiają w ręce sektora prywatnego, prowadzi do zwiększenia wydajności. 5. Głównym zadaniem państwa jest stworzenie infrastruktury niezbędnej do rozwoju handlu oraz zaprowadzenie rządów prawa, ze szczególnym uwzględnieniem prawa własności i egzekwowania umów” — M. Księżyk, *Podstawowe źródła prekaryzacji...*, s. 188.

³³ Por. C. Laval *et al.*, *La nouvelle école capitaliste*, Paris 2012, s. 112.

³⁴ E. Mączyńska, P. Pysz, *Liberalizm, neoliberalizm i ordoliberalizm*, „Ekonomista” 2014, nr 3, s. 230.

³⁵ Zob. E. Potulicka, *Teoretyczne podstawy neoliberalizmu...*, s. 241.

³⁶ *Ibidem*, s. 239.

³⁷ Por. K. Chojnicka, H. Olszewski, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Poznań 2004, s. 196.

własności prywatnej jest wolnością dóbr materialnych i pieniądza, a nie wolnością indywidualnej osoby ani tym bardziej jej społeczności”³⁸. Między innymi z takich powodów dość powszechnie się dziś przyjmuje, iż w neoliberalnej kulturze przejawem triumfu jest etos indywidualnej konkurencji i „duch przedsiębiorczości”, który stawia rynek przed społeczeństwem³⁹.

Należy też zwrócić uwagę, że przyjęta przez rządy krajów świata, w tym Polski i innych państw UE, polityka neoliberalizmu, a wraz z nią postępująca pod presją korporacyjnych nacisków deregulacja i prywatyzacja zwiększają ekspansję korporacji i umożliwiają im szerokie wkraczanie także w te dziedziny, które były dotychczas im niedostępne, a mianowicie szkolnictwo, służbę zdrowia, instytucje pracy czy zabezpieczenie społeczne⁴⁰.

Coraz częściej podejmowanym tematem dyskusji jest zjawisko nierówności społecznych stanowiących skutek polityki neoliberalnej. Warto w tym względzie odwołać się do oceny Piotra Wiatrowskiego, który słusznie zauważa, że

relacja między demokratycznym systemem politycznym państwa, nakazującym traktować ludzi jako równych, a jego niedemokratycznym systemem gospodarczym i zglobalizowanym rynkiem prowadzącym do coraz większych nierówności społecznych stanowi aktualnie poważny i wciąż narastający problem⁴¹.

Efektom dominacji neoliberalnej wizji gospodarki stają się nie tylko — jak pisze Mariusz Baranowski — „nierówności socjoekonomiczne, prekarne warunki zatrudnienia”⁴², ale też „wszechogarniająca niepewność ludzkiej egzystencji, jak również rzeczywiste ograniczenia praw obywatelskich poszczególnych kategorii społecznych (zbywatele)”⁴³. Podobną myśl rozwija Adam Peszko, stwierdzając, że „w ramach globalizacji neoliberalizm wytworzył model społeczeństwa, w którym obok pełnoprawnych członków społeczności narodowych spotykamy liczne osoby o bardzo ograniczonym dostępie do praw, a nawet grupy całkowicie ich pozbawione”⁴⁴.

Podsumowując zaprezentowane rozważania, należy przyjąć, że neoliberalny program polityczny i gospodarczy sprawił, że wielu ludzi stało się ekonomicznie niepewnymi i zmarginalizowanymi, lecz także stworzył klimat niepewności społeczno-politycznej. Wiele wskazuje na to, że w warunkach neoliberalizmu, tworzącego sprzyjające warunki dla globalizmu, proces „prekaryzacji społec-

³⁸ D.A. Michałowska, *Neoliberalizm...*, s. 47.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ M. Księżyk, *Podstawowe źródła prekaryzacji...*, s. 190.

⁴¹ P. Wiatrowski, *Nierówności społeczne jako skutek neoliberalizmu a demokratyczna wspólnota*, „Prakseologia” 158, 2016, nr 2, s. 101–102.

⁴² M. Baranowski, *Cywilizacja nierówności: teoretyczne i praktyczne granice rozwoju społeczeństwa*, „Athenaeum” 62, 2019, nr 2, s. 45.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ A. Peszko, *Społeczne aspekty wzrostu nierówności w liberalnej gospodarce globalnej*, „Przegląd Organizacji” 2017, nr 6 (929), s. 52.

czeństwa” będzie się nasilał. Najkrócej rzecz ujmując, za procesem „prekaryzacji społeczeństwa” kryje się problem znacznie poważniejszy, to jest pytanie o mechanizmy jego eliminacji. Możemy z dużą dozą pewności stwierdzić, że proces globalizacji gospodarki jest nieodwracalny, wykreowanie zaś — jak trafnie zauważa Andrzej Herman — „innego paradygmatu niż neoliberalny wymaga przede wszystkim zasadniczej reorientacji w szeroko rozumianej sferze aksjologicznej we współczesnej teorii ekonomii. Trudno w tym względzie przecenić rosnącą siłę związku między aksjologią ekonomiczną a praktyką gospodarowania i jej społecznymi skutkami”⁴⁵. Nieco paradoksalnie bowiem, zbliżając się w jakimś stopniu do ograniczania nierówności będącej wyzwaniem dla zaangażowania UE w ideę solidarności, spójności społecznej i ekonomicznej oraz praw człowieka i równych szans, uwalniamy jednocześnie takie mechanizmy ekonomiczne, które sprzyjają rozwojowi procesu „prekaryzacji społeczeństwa”.

Nietrudno zauważyć, że proces „prekaryzacji społeczeństwa” wpływa niekorzystnie nie tylko na gospodarkę, ale też na polityczną i społeczną stabilność. Nie da się však utrzymać spójności społecznej i zaufania obywateli do państwa w obliczu braku równych szans oraz realnych strategii, które wcielałyby w życie górnolotne hasła o równości obywateli.

THE PRECARIAT AS A NEW SOURCE OF INEQUALITY IN NEOLIBERALISM — SOME REFLECTIONS

Summary

The precariat is a global phenomenon that appeared with the globalization of the world economy and the implementation of the idea of neoliberalism aimed at making the labor market even more flexible. The neoliberal political and economic agenda has made many people economically insecure and marginalized, while releasing economic mechanisms that favor the development of the process of “precarization of society.”

Keywords: precariat, neoliberalism, capital market, social inequality, global market

BIBLIOGRAFIA

- Auleytner J., *Precariat jako źródło nowych nierówności*, [w:] *Prekaryjna praca kwestią społeczną?*, red. J. Mazur, Kraków 2018.
- Baranowski M., *Cywilizacja nierówności: teoretyczne i praktyczne granice rozwoju społeczeństwa*, „Athenaeum” 62, 2019, nr 2.
- Chojnicka K., Olszewski H., *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Poznań 2004.

⁴⁵ A. Herman, *Aksjologiczne aspekty teorii i praktyki zarządzania wartością*, „Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie” 35, 2015, nr 2, s. 26.

- Cymbranowicz K., *Prekariat — nowe zjawisko na rynku pracy w Polsce*, „Etyka w Życiu Gospodarczym” 19, 2016, nr 2.
- Domański Z., *Prekariat a bezpieczeństwo społeczne*, „Journal of Modern Science” 30, 2016, nr 3.
- Giełda M., *Prekarność a ubóstwo*, [w:] *Ubóstwo w Polsce*, red. J. Blicharz, L. Klat-Wertelecka, E. Rutkowska-Tomaszewska, Wrocław 2013.
- Herman A., *Aksjologiczne aspekty teorii i praktyki zarządzania wartościami*, „Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie” 35, 2015, nr 2.
- Krzyminiewska G., *Prekariat nowym interesariuszem ekonomii społecznej*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 41, 2015, nr 2.
- Księżyk M., *Podstawowe źródła prekaryzacji społeczeństwa we współczesnych krajach gospodarki rynkowej*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 47, 2016, nr 3.
- Laval C., Vergne F., Clément P., Dreux G., *La nouvelle école capitaliste*, Paris 2012.
- Mączyńska E., Pysz P., *Liberalizm, neoliberalizm i ordoliberalizm*, „Ekonomista” 2014, nr 3.
- Michałowska D.A., *Neoliberalizm i jego (nie)etyczne implikacje edukacyjne*, Poznań 2013.
- Niewiadomska A., *Prekariat na polskim rynku pracy. Próba identyfikacji zjawiska*, „Gospodarka w Teorii i Praktyce” 2017, nr 2 (947).
- Patulski A., Godlewska-Bujok B., *Prekariat — następny etap rozwoju czy raczej przejaw przemocy instytucjonalnej*, „Studia z Zakresu Prawa Pracy i Polityki Społecznej” 24, 2017, nr 2.
- Peszko A., *Społeczne aspekty wzrostu nierówności w liberalnej gospodarce globalnej*, „Przegląd Organizacji” 2017, nr 6 (929).
- Potulicka E., *Teoretyczne podstawy neoliberalizmu a jego praktyka*, „Przegląd Pedagogiczny” 2011, nr 1.
- Rewizorski M., *Poza neoliberalną wizję globalizacji: narodziny i rozprzestrzenianie się prekariatu w Europie*, <https://geopolityka.net/poza-neoliberalna-wizje-globalizacji/>.
- Sepczyńska D., *Praca i obywatelstwo w koncepcji prekariatu Guya Standinga*, [w:] *Etyka o współczesności. Współczesność w etyce*, red. D. Sepczyńska, M. Jawor, A. Stroiński, Olsztyn 2016.
- Sowa J., *Prekariat — proletariat epoki globalizacji*, [w:] *Robotnicy opuszczają miejsca pracy*, red. J. Sokołowska, przeł. Ł. Biskupski, J. Krawczyk, M. Ratajczak, Łódź 2010.
- Standing G., *Prekariat. Nowa niebezpieczna klasa*, przeł. P. Kaczmarski, M. Karolak, <https://www.praktykateoretyczna.pl/artykuly/prekariat-nowa-niebezpieczna-klasa/>.
- Stoiński A., *Uwagi o źródłach krytyki neoliberalizmu*, „Humanistyka i Przyrodoznawstwo” 17, 2011.
- Tomaszewska-Lipiec R., *Prekarna praca jako produkt współczesnej cywilizacji*, „Przegląd Pedagogiczny” 2014, nr 2.
- Wiatrowski P., *Nierówności społeczne jako skutek neoliberalizmu a demokratyczna wspólnota*, „Prakseologia” 158, 2016, nr 2.
- Zamorska K., *Obecność problemu prekariatu i prekaryjnej pracy w polityce społecznej*, „Athenaeum” 62, 2019, nr 2.